

Академик Радослав Бубањ¹

Ниш

НОВИ МОДЕЛИ САВРЕМЕНИХ ОБРАЗОВНИХ ПРОЦЕСА

Апстракт: Савремени филозофи из целог света, на различитим језицима, покушавају да дају одговор на исто и увек актуелно питање, које је било предмет пажње грчког филозофа Платона, француског филозофа Jean Jacques Rousseau-а, немачког педагога Friedrich Froebel-а, америчког филозофа и психолога John Dewey-а... питање образовања. Уколико свет посматрамо кроз симетрију и равнотежу, светло и таму, дан и ноћ, топло и хладно, питање образовању гласи: шта је његов антипод? Попут „Великог праска“ нижу се бројни одговори, боље рећи питања без јасног одговора: НЕваспитање? НЕспособност? НЕинвентивност? НЕкомпетентност? НЕкомуникативност? У мору новонасталих питања, издваја се јединствено решење загонетке... Антипод образовању је негација, префикс, заједнички именитељ свим новодобијеним одговорима на постављено питање: укратко речено, одговор је „НЕ“. Али, да ли је кључ образовања само у позитивизму... Да ли је то довољно... У свету комуникација у коме информације представљају просто речено, бинарне комбинације нуле и јединице... Како некреативно... Посматрајући комуникативност универзалним језиком науке, тј., математички, осетио сам се као Гари Каспаров након партије шаха, одигране 1997. године, против имагинарног противника, супер компјутера „Deep Blue-а“... Поражено. Да ли је ученик-компјутер, превазишао учитеља-Каспарова? То ме наводи на размишљање... Не поставља ли савремено образовање, пред академску заједницу, елиту, образовни процес, превелике изазове? Не „понаша“ ли се савремено образовање попут, рецимо, неке најновије технологије... Уколико њом не овладате стрпљиво и до краја, никад не оствари свој пуни смисао, а каткад се и отргне контроли... И може ли модел, боље рећи канон, оличен у виду савременог, образованог, креативног, компетентног и осетљивог човека-наставника, да се супротстави необразованој, некреативној и неосетљивој машини-супер компјутеру, којег је парадоксално, измислио такође, образовани, суперкреативни тим научника из разних земаља света, уједињених у процесу глобализације? Да ли се савремени образовни процес суштински враћа изворном значењу речи „педагог“: роб (у савременом контексту у служби науке)? И шта је мерило свих ствари: да ли наука и технолошки напредак или човек-наставник и образовни процес. Евидентно је да је образовни процес од доба Платона еволуирао, али је такође, чињеница да је научно-технолошки развој само у последњих двадесет година еволуирао експоненцијалном брзином, постављајући пред човека-

---

¹ E-mail: bubanj@ni.ac.rs

наставника непредвидиву и неизвесну будућност у којој он треба да успешно оствари своје професионалне, грађанске и породичне обавезе и буде реформатор, спреман да прихвати нове околности, не напуштајући старе вредности. Које последице прихватања погрешних вредности могу да произађу? Уколико свет поново посматрамо кроз симетрију и равнотежу, уочићемо закон, којим природа неком нешто да са једне стране, исто толико му узимајући са друге стране, да би систем остао у равнотежи. Пројектујући поменути закон на образовни систем, уколико је са једне стране мотив образовања искључиво финансијски добитак, са друге стране, губитак ће се огледати у недостатку морала и етике. Кључ успеха образовног система, требало би да се огледа у хуманизацији односа, повећању толеранције, интеркултуралности, иновативности, саморазумевању и самокритичности човека-наставника. Снага образовног процеса је у његовој традицији, али и у флексибилности. Свет се мења и образовном процесу је потребна промена, а човек-наставник треба да буде вођа промена.

Кључне речи: образовни процес, снага, промене.

ТЕОРЕТСКА РАЗМАТРАЊА

Савремени филозофи из целог света, на различитим језицима, покушавају да дају одговор на исто и увек актуелно питање, које је било предмет пажње грчког филозофа Платона, француског филозофа Jean Jacques Rousseau-а, немачког педагога Friedrich Froebel-а, америчког филозофа и психолога John Dewey-а... питање образовања. Уколико свет посматрамо кроз симетрију и равнотежу, светло и таму, дан и ноћ, топло и хладно, питање образовању гласи: шта је његов антипод? Попут „Великог праска“ нижу се бројни одговори, боље рећи питања без јасног одговора: НЕваспитање? НЕспособност? НЕинвентивност? НЕкомпетентност? НЕкомуникативност? У мору новонасталих питања, издваја се јединствено решење загонетке... Антипод образовању је негација, префикс, заједнички именитељ свим новодобијеним одговорима на постављено питање: укратко речено, одговор је „НЕ“. Али, да ли је кључ образовања само у позитивизму... Да ли је то довољно... У свету комуникација у коме информације представљају просто речено, бинарне комбинације нуле и јединице... Како некреативно... Посматрајући комуникативност универзалним језиком науке, тј., математички, осетио сам се као Гари Каспаров након партије шаха, одигране 1997. године, против имагинарног противника, супер компјутера „Deer Blue-а“... Поражено. Да ли је ученик-компјутер, превазишао учитеља-Каспарова? То ме наводи на размишљање... Не поставља ли савремено образовање, пред академску заједницу, елиту, образовни процес, превелике изазове? Не „понаша“ ли се савремено образовање попут, рецимо, неке најновије технологије... Уколико њом не овладате стрпљиво и до краја, никад не оствари свој

пуни смисао, а каткад се и отргне контроли... И може ли модел, боље рећи канон, оличен у виду савременог, образованог, креативног, компетентног и осетљивог човека-наставника, да се супротстави необразованој, некреативној и неосетљивој машини-супер компјутеру, којег је парадоксално, измислио такође, образовани, суперкреативни тим научника из разних земаља света, уједињених у процесу глобализације? Да ли се савремени образовни процес суштински враћа изворном значењу речи „педагог“: роб (у савременом контексту у служби науке)? И шта је мерило свих ствари: да ли наука и технолошки напредак или човек-наставник и образовни процес.

Евидентно је да је образовни процес од доба Платона еволуирао, али је такође, чињеница да је научно-технолошки развој само у последњих двадесет година еволуирао експоненцијалном брзином, постављајући пред човека-наставника непредвидиву и неизвесну будућност у којој он треба да успешно оствари своје професионалне, грађанске и породичне обавезе и буде реформатор, спреман да прихвати нове околности, не напуштајући старе вредности.

Нове околности подразумевају нове моделе образовања, међународну размену ученика, студената и професора, односно прелаз из монокултуралне у културолошки плуралну средину. Улога човека-наставника у новим околностима је оспособљавање ученика тј., студената за комуникацију и прихватање људи и других култура у разноврсном мултикултуралном окружењу, како би се сви осећали достојним и равноправним члановима заједнице којој припадају (Sleter & Grant, 1994).

Резултати пројекта под називом „Thematic Network on Teacher Education in Europe“, иницираног од стране Европске комисије 1996. године, указују на потребу континуираног, професионалног и доживотног образовања наставника, развоја и „отварања“ образовних система и истраживања у васпитању и образовању (Buchberger et al., 2000).

Европска комисија у Меморандуму о доживотном учењу и Саопштењу комисије такође, наводи да принципи доживотног образовања треба да се усмере, обухвате и остваре на целокупној популацији одраслог становништва. Саопштење комисије и Меморандум о доживотном учењу представљају трећу генерацију концепта доживотног учења који се заснива на економској реалности, али у фокус ставља и значај образовања у персоналном развоју, грађанску активност и демократију (Commission of the European Communities, 2006; 2001; 2000).

Трећа генерација наведеног концепта, преузима из првог UNESCO концепта хуманистичку традицију, са уверењем да је образовање пут ка бољем друштву и квалитетнијем животу, а из друге генерације усмереност на људске ресурсе и потребу за квалификованом радном снагом.

Аутор Nordstrom (2008), наводи да се предности доживотног учења огледају у развијању урођених способности, проширивању видика, развијању радозналости, стицању мудрости, креирању лепше животне атмосфере, прилагођавању променама, проналажењу смисла постојања, доприносу друштвеној заједници, стицању нових познанстава и пријатељстава и задовољењу личних потреба. Аутор Crowter (2004), напротив, критички посматра вредности на којим се заснива трећа генерација концепта Lifelong (L)Earning, за којег наводи да има мало заједничког са оригиналним UNESCO концептом, односно начелима „друштво које учи“ и „дживотно образовање“. Које последице прихватања погрешних вредности могу да произађу?

Уколико свет поново посматрамо кроз симетрију и равнотежу, уочићемо закон, којим природа неком нешто да са једне стране, исто толико му узимајући са друге стране, да би систем остао у равнотежи. Пројектујући поменути закон на образовни систем, уколико је са једне стране мотив образовања искључиво финансијски добитак, са друге стране, губитак би се могао огледати у недостатку морала и етике. Малобројни подаци о стопи партиципације одраслих у програмима образовања у Србији, указују да се она креће у оквирима процената земаља у региону (Бугарске, Хрватске, Румуније), тј., 3-4%. Просечна стопа партиципације одраслих у програмима образовања у Европи у 2005. години износила је 10.8% и била је у распону од 1.1% до 34.7%. Европска комисија је одредила граничну вредност коју би требало достићи до краја 2010. године, која износи 12.5% учесника у програму образовања одраслих. То претпоставља нових четири милиона одраслих особа укључених у образовни процес.

Уочена је такође, неједнака инциденца укључености одраслих особа у образовни процес у односу на особе са ниским нивоом иницијалног образовања, старије особе, сеоско становништво и особе ометене у развоју (Medić et al., 2002).

Који су одговори на питања традиције у Србији и мобилности наставника и студената... Уколико се прихвати чињеница да је број изгубљених људских живота у ратним сукобима пропорционалан нивоу НЕобразовања у одређеној земљи, намеће се следеће питање: да ли је ниво НЕобразовања у нашој земљи последица ратова или су ратови у нашој земљи последица НЕобразовања? Такође, наведеном

треба да се придода чињеница, да се појам „наша земља“, последњих готово век и по, непрекидно мењао, од Србије као турског санџака, преко слободне Србије, Краљевине Југославије, СФРЈ, СРЈ, државне заједнице Србије и Црне Горе и напослетку самосталне Србије, али окрњене нелегалним признавањем независности саставног дела њене територије тј., Косова, од стране одређеног броја страних држава...

Такође, током наведеног периода у Србији се догодила ера индустријализације, али не као у остатку цивилизованог света, већ најжалост са префиксом „војна“, праћена турско-српским ратом, балканским ратовима, првим и другим светским ратом, ратом на простору бивше Југославије и најзад, ратом на простору Србије... У том контексту намеће се питање: шта је антипод нестрпљењу? Да ли је то стрпљење? Ако је прикладније рећи да је то мудрост, да ли је нестрпљива „српска младост“ поступила мудро, када је после свега, образовање наставила ван граница наше земље? Да ли су тој одлуци допринели вишедеценијска војна реторика и звекет оружја? Није ли наведена „српска младост“ разапета између супротних настојања: да сачува српску традицију и да створи нешто ново... И ако се наша традиција, једним својим делом односи и на ратне сукобе, није ли онда питање образовања – питање опстанка наше нације? Или је мотив одласка из земље, која према статистичким подацима из 2009. године има 16.1% незапосленог становништва, економске природе (The Statistical Office of the Republic of Serbia, 2009)?

Шта год да су одговори на ова питања, мобилност, боље рећи миграција студената и наставника је велика и главно питање није колико их је отишло, већ колико ће их се вратити... И без обзира да ли су отишли са циљем раскида са болном прошлошћу или жељом ка бољој будућности, њихов одлазак указује да су реформе образовног система у Србији неопходне.

У овом тренутку, тежња европског образовног система је да учини знање и информације доступним свима и на тај начин поспеши ниво образовања и квалитет живота људи (European Commission, 2002). Како се планира остварење наведене тежње? Цивилној авијацији, технологији с' почетка 20-тог века, биле су потребне 54 године да „освоји“ четвртину могућег тржишта. Телевизији је било потребно 26 година. Персоналним рачунарима је било потребно само 15 година, мобилним телефонима 13 година, а интернет је освојио“ четвртину могућег тржишта за мање од 7 година (Hirtt, 2004).

Европски систем образовања се креће према „еЕуро“, тј., „школама без зидова“, интернетом и интранетом умрежених образовних институција, што подразумева овладавање и примену савремене компјутерске технологије од стране наставника, који ће

све више преносити знање ученицима применом електронских метода, бити у улози модератора у вештини проналажења и коришћења информација, евалуатора вредности извора информација, креатора атмосфере сарадње...

Неизбежан је раскид са традиционалним обликом наставе у којем наставник представља јединог активног учесника, а ученици пасивне посматраче и слушаоце. Свет се мења и образовном процесу је потребна промена, а човек-наставник треба да буде вођа промена. Кључ успеха образовног система, требало би да се огледа у хуманизацији односа, повећању толеранције, интеркултуралности, иновативности, саморазумевању и самокритичности човека-наставника. Снага образовног процеса је у његовој традицији, али и у флексибилности.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Buchberger, F., Campos, B.P., Kallos, D., Stephenson, J. & Thematic Network on Teacher Education in Europe (TNTEE). (2000). Green paper on teacher education in Europe. Faculty of Education, University of Umea, Sweden. Retrived on the World Wide Web: <http://tntee.umu.se/publications/greenpaper/1.pdf>
2. Commission of the European Communities (2006). Adult learning: It is never too late to learn. Communication from the Commission, Brussels, 23.10.2006. Retrived on the World Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0614:FIN:EN:PDF>
3. Commission of the European Communities (2001). Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. Communication from the Commission, Brussels, 21.11.2001.
4. Commission of the European Communities (2000). A Memorandum on Lifelong Learning. Brussels, 30.10.2000. Retrived on the World Wide Web: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf>
5. Crowther, J. (2004). 'In and against' lifelong learning: Flexibility and the corrosion of character: International Journal of Lifelong Education, 23 (2): 125-136.
6. European Commission (2002). Towards a knowledge-based Europe. The European Union and the information society. Directorate General for Press and Communication. Retrived on the World Wide Web: <http://tecnologiaedu.us.es/bibliovir/pdf/Eeurope.pdf>

7. Hirtt, Nico. (2004). The Three Axes of School Merchandization. *European Educational Research Journal*. 3 (2): 442–453.
8. Medić, S., Despotović, D., Popović, K., Milanović, M. (2002). Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih. U: *Kvalitetno obrazovanje za sve-put ka razvijenom društvu (Adult education strategy development. In: Quality education for all-Cours toward developed society)*. Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije, 305-330.
9. Nordstrom, N. (2008). Top 10 Benefits of Lifelong Learning. Published on SelfGrowth.com, United States. Retrived on the World Wide Web:
<http://www.sfu.ca/cstudies/seniors/10benefit.htm>
10. Sleeter, Grant, C. (1994). *Making choices for multicultural education. Five approaches to race, class and gender*. MacMillan Publishing Company, New York.
11. The Statistical Office of the Republic of Serbia (2009). Unemployment rate in Country. Retrived on the World Wide Web: <http://webrzs.stat.gov.rs/axd/en/index.php>

NEW MODELS OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL PROCESSES

Radoslav Bubanj, Niš

Abstract: Contemporary philosophers from all the world, in different languages, try to answer the same and always popular issue which was the subject of concern of the Greek philosopher Plato, the French philosopher Jean Jacques Rousseau, the German pedagogue Friedrich Froebel, the American philosopher and psychologist John Dewey... the issue of education. If we observe the world through symmetry and balance, light and darkness, night and day, the hot and the cold, the issue of education reads: what is its antipode? Like the "Bing Bang" there are many answers, or better to say questions without a clear answer: UNeducation? INcapability? UNinvention? INcompetability? MIScommunication? Among many new questions, there is a unique solution to the puzzle: The antipode to education is the negation, prefix, the common denominator to all the new answers to the posed question: shortly, the answer is "NOT". But, is the key of education only in positivism... Is it enough... In the world of communication in which information is, simply speaking, the binary combination of zero and one... How uncreative... By looking at communication with the universal science language, that is, mathematically, I have felt, like Garry Kasparov, after the game of chess, played in 1997, against the imaginary rival, the super computer "Deep Blue"... Defeated. Has the pupil-computer surpassed the teacher-Kasparov? That makes me think... Hasn't the contemporary education posed a great challenge in front of the academic community, the elite, the educational process? Is not contemporary education like the newest technology... If you don't handle it patiently, till the end, it cannot achieve its full sense, sometimes it can get out of control... And could model, or canon, in the form of a contemporary, educated, creative, competent and sensitive human-teacher, be opposed to the uneducated, uncreative and insensitive machine-super computer, which, paradoxically speaking, has been made up by an educated super active team of scientists from the different countries in the world, united by the globalization process? Is the contemporary educational process returning to the essential source of the meaning of "pedagogue": a slave (in the contemporary context, serving science)? And what is the criterion of all these: is it science and technological advance or human-teacher and the educational process. It is obvious that the educational process has evolved since the age of Plato, but there is also a fact that the scientific and technological development has evolved in the last twenty years by exponential speed, posing in front of human-teacher unpredictable and

uncertain futurity where he should realize his professional, civil and family duties successfully and be a reformer ready to accept new circumstances without abandoning old values. What are the consequences of accepting wrong values? If we, once again, observe the world through symmetry and balance, we will see the law by which nature gives somebody something on one side and it takes it away from him on the other side, in kind so that the system can remain balanced. By projecting the above mentioned law to the educational system, if the stimulus of education is only financial gain on one side, on the other side, the loss will give in the lack of moral and ethics. The key of success of the educational system should be the humanity of relations, the increase of tolerance, intercultural activities, innovation, self-understanding and self-criticism of human-teacher. The strength of the educational process is in its tradition but also in its flexibility. The world changes and the educational process needs change, and human-teacher should be the leader of changes.

Key words: educational process, strength, changes

Author: Radoslav Bubanj

Address: Vizantijski bulevar, № 110/2

18000 Niš, Serbia

Tel. +381 (18) 214 144

E-mail: bubanj@ni.ac.rs